

Sosyal Politikayı Şekillendiren Temel Perspektifler: Refah Devletinin Kodları

Major Perspectives Shaping the Social Policy: Codes of Welfare State

Esat İpek^{1*}

¹Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Politika Anabilim Dalı, Cinnah Caddesi No:16 Çankaya/ANKARA

Orcid: E. İpek (0000-0003-0440-9690)

Özet: Toplumsal sorunların ortaya çıkardığı sosyal politika, toplumsal olaylar doğrultusunda zaman içerisinde değişmiş ve dönüşmüştür. Şüphesiz ki toplumsal olayları etkileyen ideolojiler de sosyal politikanın değişiminde doğrudan rol oynamışlardır. Ekonomik, siyasal ve sosyal açıdan farklı bakış açılarına sahip olan ideolojiler ve düşünceler, ortaya koydukları ilkeler çerçevesinde sosyal politikaya da farklı perspektifler kazandırmışlardır. Serbest piyasayı benimseyen liberalizm; var olanı korumayı temel ilke olarak benimseyen muhafazakâr gelenek; hem piyasacı hem de devletçi argümanları kapsayan sosyal demokrasi; kapitalizmin tamamen ortadan kaldırılması gerektiğini savunan sosyalizm; sosyal demokrasi gibi pragmatik bir bakış açısına sahip olan üçüncü yol yaklaşımı; sosyal politika bağlamında, erkeklerden bağımsız bir şekilde kadınlara özgü bir perspektifin ortaya çıkmasını sağlayan feminist yaklaşım ve diğer ideolojilerin çevreyle ilgili argümanlarını bir araya getiren çevreci perspektif bu bağlamda öne çıkan ideolojilerdir. Bu çalışmanın amacı, iki yüz yılı aşkın bir tarihsel geçmişi olan sosyal politika alanının ve refah devletinin bugüne gelinceye değin hangi düşünce akımlarından etkilendiğini ortaya koymaktır. Böylece, sosyal politika alanını şekillendiren ve refah devleti uygulamalarına yön veren teorik arka planın beslediği değerlerin ve ilkelerin en doğru şekilde anlaşılabilmesi hedeflenmektedir. Pek çok farklı disiplinin bir araya geldiği sosyal politika, en fazla ekonomi, siyaset ve sosyoloji alanlarından beslenmektedir. Bu durum çalışmanın kapsamını ve sınırlarını belirleyen temel argümandır. Yukarıda sayılan ideolojiler, bahse konu alanlar bağlamında ortaya çıkan ve şekillenen temel düşünce akımlarıdır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal politika, Refah devleti, Liberalizm, Sosyalizm, Üçüncü yol, Muhafazakârlık, Sosyal demokrasi, Feminizm, Çevrecilik

Abstract: The social policy brought about by social problems has changed and transformed over time in line with social events. Undoubtedly, ideologies affecting social events also played a direct role in the change of social policy. Ideologies and thoughts, which have different economic, political and social perspectives, have brought different perspectives to social policy within the framework of the principles they have put forward. Liberalism adopting free market; conservative tradition, which adopts preserving the existing as a basic principle; social democracy, encompassing both marketist and statist arguments; socialism, which advocates the complete abolition of capitalism; the third way approach, which has a pragmatic perspective such as social democracy; In the context of social policy, the feminist approach, which provides the emergence of a women-specific perspective independent of men, and the environmentalist perspective, which brings together the environmental arguments of other ideologies, are the prominent ideologies in this context. The aim of this study is to reveal which currents of thought have affected social policy, which has a historical background of more than two hundred years, until today. Thus, it is aimed to understand the values and principles that feed the theoretical background that shapes the field of social policy and welfare state in the most accurate way. Social policy, where many different disciplines come together, is mostly fed from the fields of economy, politics and sociology. This is the main argument that determines the scope and limits of the study. The above-mentioned ideologies are the main currents of thought that have emerged and shaped in the context of the aforementioned areas.

Keywords: Social policy, Welfare state, Liberalism, Socialism, Third way, Conservatism, Social democracy, Feminism, Environmentalis

1. Giriş

Temel hedefi toplumsal sorunları çözmek olan sosyal po-

litika, ortaya çıktığı ilk günden bugüne kadar, toplumla birlikte dinamik bir şekilde değişmiş ve dönüşmüştür. Bu değişim ve dönüşüm sürecinde etkili olan temel düşün-

* İletişim Yazarı / Corresponding author. Eposta/Email : esatipek@hotmail.com

Geliş Tarihi / Received Date: 04.10.2022 — Kabul Tarihi / Accepted Date: -01.11.2022

doi: 10.32329/uad.1184160

celer ve ideolojiler, tarihsel bir bakış açısıyla değerlendirilecek olursa, toplumsal hayatı şekillendiren ekonomik ve siyasal gelişmeler doğrultusunda ortaya çıkmışlardır. Bu durum, bahse konu düşüncelerin ve ideolojilerin sosyal politikayı neden ve nasıl şekillendirdiğini açıkça ortaya koymaktadır. Liberalizm, sosyalizm, muhafazakâr gelenek, sosyal demokrasi, üçüncü yol, feminist yaklaşım ve çevreci perspektif sosyal politika alanını şekillendiren temel düşünce akımlarıdır.

Liberalizm, en temel argümanı olan serbest piyasanın, toplumsal örgütlenmeyi tesis eden bir görev üstlendiğini savunmaktadır. Piyasa düzeni kapsamında işleyen sistemin, kâr maksimizasyonu yoluyla, önce bireysel sonra da kolektif bir fayda ortaya çıkaracağı ileri sürülmektedir. Toplumsal ahengi bozmak isteyenlerin ise yine piyasa düzeni kapsamında olan rekabet mekanizması ile dizginleneceği belirtilmektedir. Bu doğrultuda, devletin yapacağı her türlü müdahale, piyasa mekanizmasının işleyişini bozacağı gerekçesiyle reddedilmektedir. Dolayısıyla, liberalizmin sosyal politikaya dair ortaya koyduğu anlayış, devlet tarafından sunulan ya da sunulması beklenen her türlü hizmetin ve uygulamanın piyasa tarafından sunulması ve sorunların piyasa mekanizması çerçevesinde çözüme kavuşturulmasıdır.

Liberalizmin öne çıkardığı bireyciliğin tersine kolektif bir yaklaşımı savunan muhafazakâr gelenek, genelleyici bir anlayış ortaya koymaktadır. Hali hazırda var olanın keskin bir şekilde değiştirilmesine karşı çıkan muhafazakârlık için söz konusu değişim talebinin devletten ya da piyasadan gelmesinin bir önemi yoktur. Devlet tarafından oluşturulan kanunların ve düzenlemelerin olmadığı bir toplumda istikrarın mümkün olmayacağı ileri sürülmekle birlikte, devletin meşruiyetin tek kaynağı olmadığı da ifade edilmektedir. Gelenek, içtihat ve din de meşruiyetin temel dayanak noktalarıdır. Muhafazakârlık gibi statükocu bir ideolojinin, sosyal politika gibi dinamik bir alan üzerindeki etkisi, onarıcı bir anlayışa dayanmaktadır. Piyasa düzeninin ortaya çıkaracağı eşitsizliklerin minimize edilmesi için onu frenleyebilecek olan muhafazakâr gelenek, sosyal politikanın sahip olduğu en temel amaç olan toplumsal düzen adına, onarıcı bir denetim mekanizması görevi üstlenecektir.

Kapitalizmin tamamen ortadan kaldırılması yerine, onu tadil etmeye yönelik sosyal demokrasi anlayışı, pragmatik bir bakış açısı ile idealizmden ziyade, doğrudan toplumsal gelişmeyi hedeflemektedir. Bu doğrultuda da hem devletçilerin hem de piyasacıların ileri sürdüğü temel argümanlar bir arada düşünülmektedir. Bu kapsamda ortaya çıkan esneklik, uygulamaların ve araçların çeşitlenmesini beraberinde getirmektedir. Evrensel nitelikli uygulamaların hedefi, ilkelerden ve araçlardan bağımsız bir şekilde toplumsal gelişmedir. Sosyalizm ise kapitalizmin ortaya çıkardığı sonuçları göz önünde bulundurarak, bu sistemin tamamen ortadan kaldırılması gerektiğini savunmaktadır. Refah devletinin de kapitalist sistemin şekillendirdiği bir kurum olduğunu ileri süren sosyalizm, bunun yerine işçi sınıfının denetiminde olan

bir devlet yapısını ve sınıfsız bir toplumu öngörmektedir.

Topluluk, fırsat, hesap verebilirlik ve içerme gibi kavramları öne çıkaran üçüncü yol yaklaşımı, her dönemin kendine özgü politikalara ihtiyaç duyduğunu vurgulamaktadır. Sonuçlardan ziyade nedenlere odaklanan üçüncü yol, gelirin değil, fırsatların yeniden dağıtılması gerektiğini savunmaktadır. Daha spesifik bir bakış açısıyla kadınların sosyal politika alanıyla olan ilişkisine dair bazı argümanlar ortaya koyan feminist yaklaşım ise geleneksel aile düşüncesinin, cinsiyetçi bir yaklaşım doğrultusunda, kadınları fırsatlara ve gelire erişim noktasında olumsuz bir şekilde etkilediğini savunmaktadır. Refah hizmetlerinin sadece yararlanıcısı gibi görülen kadınların, üstlenmiş oldukları ücretsiz bakım hizmetleri ve istihdam oldukları ücretli işler kapsamında, aynı zamanda refah sunucusu oldukları gerçeğini ön plana çıkarmaktadır.

Hali hazırdaki ekonomik ve sosyal düzenin beslediği büyüme arzusunun pek çok sorunun temel kaynağı olduğunu ileri süren çevreci perspektif, diğer ideolojilerin çevresel sorunlara yönelik argümanlarıyla şekillenmektedir. Eko-sosyalizm, eko-feminizm ya da eko-muhafazakârlık gibi yeni yaklaşımları ortaya çıkaran çevreci perspektif, sosyal politika bağlamında temel gelir fikrini ön plana çıkartarak, ücretli işlere atfedilen değeri eleştirmektedir.

Bu çalışma kapsamında sosyal politika alanını şekillendiren ve refah devletine yön veren temel ideolojiler ele alınmaktadır. Bahse konu ideolojilerin, öne çıkardıkları temel ilkeler incelenmekte ve bunların sosyal politika alanını nasıl etkiledikleri ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Bu amaç doğrultusunda aşağıda her biri ayrı başlıklar altında ele alınan yaklaşımların, özellikle sosyal politika bağlamında, eksik oldukları ya da içinde barındırdıkları çelişkili noktalar açıklanmaktadır. Çalışmanın literatüre katkısı, sosyal politikanın teorik çerçevesini oluşturan düşünce akımlarının bir arada verilmesidir. Benzer nitelikte olan önceki çalışmalar göz önünde bulundurulduğunda, burada yer verilen ideolojilerden birkaçını kapsamlarına dahil ederek, inceledikleri ve/veya karşılaştırdıkları görülmektedir. Bu metinde ise ekonomi, siyaset ve sosyoloji bağlamında sosyal politikayı şekillendiren geleneksel ve modern düşünce akımlarının tamamı derinlemesine incelenmiştir. Böylece, okuyucuya geniş kapsamlı bir karşılaştırma yapma imkânı sunulmuştur.

2. Liberalizm

Liberalizmin kökleri 19'uncü yüzyılda güçlü bir şekilde savunulan serbest piyasa ve bireysel özgürlükler düşüncesine dayanmaktadır. Söz konusu düşüncenin fikir babası olan Adam Smith, serbest piyasayı toplumun temel örgütleyici araçlarından birisi olarak görmüş ve devlet tarafından yapılacak bütün müdahalelerin bu bağlamda tahrip edici olacağını savunmuştur. Ona göre bireysel ve toplumsal refahın güvencesi piyasa mekanizmasıdır (Smith, 2005). Bireylerin kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmeleri, kolektif olarak toplumun da çıkarına hizmet edecektir. Bencilce arzular ise piyasa mekaniz-

ması tarafından -rekabet sayesinde- sınırlandırılacaktır (Sarıöz Gökten, 2013, s. 128-130). Adam Smith ve onu takip eden klasik iktisatçılar bireysel sorumluluk ve sıkı çalışma üzerinde durmuşlardır. Yani klasik liberal anlayışın özünü; bireysel özgürlük, serbest piyasa, minimal devlet ve kişisel sorumluluk ilkeleri oluşturmaktadır.

20'nci yüzyılın başında Keynes'in ortaya çıkardığı sınırlı devlet müdahalesi anlayışı, serbest piyasaya karşı makul bir eleştiri olarak kabul görse de Friedman gibi neo-klasik iktisatçılar tarafından kesin bir başarısızlık kaynağı olarak kabul edilmektedir. Friedman'a göre devlet müdahalesi, ekonomiyi canlandırmak yerine enflasyonist bir baskı oluşturacaktır. (Çetin, 2012, s. 32). Hayek de benzer bir anlayışa sahip olmakla birlikte, ekonomiyi aşan bir siyaset felsefesi ortaya çıkarmıştır. Adam Smith'in bireysel özgürlük fikri üzerine inşa ettiği negatif özgürlük kavramı ile Hayek, bireylerin -devletin de koyacağı- her türlü kısıtlamadan bağımsız olması gerektiğini savunmaktadır. Özgür bireyin ve serbest piyasanın, devlet temelli müdahaleci sistemlerden daha verimli bir yapı tesis edebileceğini savunan Hayek, doğal düzene yapılacak her türlü müdahalenin -iyi niyetli de olsa- özgürlükleri kısıtlamaktan başka bir işe yaramayacağını ifade etmektedir. Ona göre devlet, hiçbir zaman adaletin sağlanması için piyasanın kendisinden daha yüksek bir bilgi düzeyine ulaşamayacaktır (Kalfa Ataay, 2016, s. 133-135).

Liberalizme göre refah devletleri, büyük ve karmaşık bürokratik mekanizmalar yüzünden zorlayıcıdır. Refah uygulamalarının özel kesim ve sivil topluma kapatılması, alternatifleri ortadan kaldırmakta ve devleti bu alanda tekel konumuna getirmektedir. Liberal anlayışa göre devlet zorlaması olarak tanımlanan bu durum, özgürlüğün kısıtlanması anlamına gelmektedir. Diğer taraftan, bürokratların kendi bütçelerini büyütme arzusu da devlet tarafından sunulan refah hizmetlerinin verimsizleşmesine sebep olmaktadır. Devlet zorlamasıyla birlikte düşünüldüğü zaman bu durum, devlet refahının en büyük handikapıdır (Alcock vd., 2011, s. 91-92). Devletin kendisine kaynak yaratmak için hayat geçirdiği yüksek oranlı vergi uygulamaları piyasadaki girişim teşvikini ortadan kaldırmaktadır. Ayrıca, rekabet olmadığı için sunulan hizmetlerin kalitesi ikinci planda kalmaktadır.

Liberalizm bu noktada asıl kaybedenin yoksullar olduğunu ileri sürmektedir. Yoksullar gelirlerinin önemli bir kısmını, kalitesiz hizmetleri finanse etmek için kullanılan vergilere ayırmaktadır. Ayrıca alternatifsizlik, bağımlılığa ve bireysel sorumluluktan kaçınmaya sebep olmaktadır. Zira bu şekilde, düşük gelirli bireylerin ve ailelerin, istekleri doğrultusunda karar almaları ve bütçelerini artırmaları için teşvik edilmeleri mümkün değildir (Prideaux, 2010, s. 294). Minford'a göre devlet yoksullar için minimal bir güvence sağlamalıdır. Örneğin, düşük ücretli sübvansedecek ve çalışmayı özendirilecek bir çeşit negatif gelir vergisi. Negatif gelir vergisi uygulaması, toplumsal olarak en düşük gelir seviyesi kabul edilen sınırın altında gelir elde eden herkese nakdi yardım yapılmasını öngörmektedir (Aktan ve Vural, 2002, s. 622). Bu şe-

kilde, yüksek maliyetli yoksulluk tespit sistemleri gibi karmaşık işlemlere ihtiyaç duyulmayacak ve tek seferde etkin bir transfer yapılması mümkün olacaktır. Devletin sunduğu refah hizmetlerinin sadeleştirilmesi, buradan elde edilecek tasarrufların, vergi kesintileri yoluyla kazanç sahiplerine iade edilmesini sağlayacaktır. Bu da bireylerin ve ailelerin kendi tercih ettikleri hizmetleri satın alabilmelerine imkân tanıyacaktır (Minford, 1991, s. 79).

Liberal düşüncenin ortaya koyduğu refah yaklaşımının eleştirilebilecek pek çok noktası bulunmaktadır. Teorik açıdan ele alındığında bunlar arasından üçü ön plana çıkmaktadır. Birinci eleştiri noktası Hayek'in ortaya koymuş olduğu özgürlük tanımının kapsamıyla ilişkilidir. Bu tanım sadece bireysel özgürlüğe odaklanmakta ve her türlü kısıtlamadan kurtulmayı özgürlük olarak açıklamaktadır. Söz konusu bakış açısı; kadınlar, azınlıklar veya yoksullar gibi toplumsal gruplar için eşit fırsatlar anlamına gelen, toplumsal faydayı savunma özgürlüğünü kapsam dışında bırakmaktadır. Özellikle dezavantajlı konumunda olan grupların desteklenmesi için gündeme gelebilecek her türlü düzenleme, bu anlayışa göre özgürlüklerin kısıtlanması anlamına gelmektedir. Diğer taraftan, özgürlük kavramının desteklediği serbest piyasa sisteminin, toplam geliri ve kaynakları bireyler, aileler ve toplumsal gruplar arasında adil ya da eşit bir şekilde dağıttığını söylemek de mümkün değildir. Bugün gelinen noktada görülmektedir ki serbest piyasanın dağıtım mekanizması, Darwin'in hayvanlar alemi için ortaya koyduğu "güçlü olan hayatta kalır" ilkesini topluma dayatmaktadır.

İkinci eleştiri noktası, devlet kurumları ile özel kesimin kıyaslanması bağlamında ortaya çıkmaktadır. Bu doğrultuda sadece devlet kurumlarının zorlayıcı olduğunu söylemek günümüz pratiğiyle bağdaşmamaktadır. Sadece düzenleyici tedbirlerle kontrol edilmeye çalışılan özel kesim, ihtiyaç sahiplerine duyarsız kalarak, zorlayıcı bir anlayış sergileyebilmektedir. Diğer taraftan, fiyat kartelleri yoluyla refah uygulamalarının hedefindeki bireyleri ve grupları yönlendiren özel kesim de bir çeşit zorlama örneği teşkil etmektedir. Ayrıca, zorlayıcı bir anlayış benimseyen devlete demokratik seçimler yoluyla -kısmen de olsa- hesap sorulabilirken, pür piyasa mekanizması kapsamında hareket eden özel kesime hiçbir şekilde hesap sorulabilmesi mümkün değildir. Bürokrasinin bütçesini büyütme arzusuna yönelik eleştiriler ise özel kesimde faaliyet gösteren yöneticiler için de aynen geçerlidir.

Üçüncü ve son eleştiri noktası ise vergilendirme politikalarına ilişkindir. Devlet tarafından sunulan refah hizmetlerinin verimsiz olduğunu savunan liberal anlayış, bu hizmetlerin finansmanı için kullanılan vergilerin ayrıca bir etkinlik problemine sebep olduğunu ileri sürmektedir. Buna göre kendisine daha fazla kaynak oluşturmak isteyen devlet, yüksek vergilere başvurmaktadır. Bu da girişimciyi olumsuz etkilemekte ve ekonomik rekabete zarar vermektedir. Halbuki İskandinav ülkelerinin uyguladığı yüksek vergilendirme politikası ve buradan elde edilen kaynağın, temel vatandaşlık hakkı olarak sundukları hizmetlerin finansmanında kullanılması ne

ülkedeki ekonomik rekabetçiliğe zarar vermekte ne de yukarıda değinildiği gibi bir bağımlılık problemine sebep olmaktadır (Alcock vd., 2011, s. 95). Dolayısıyla; vergilendirme, teşvikler ve bağımlılık arasındaki ilişkinin, liberal bakış açısı haricinde farklı bir perspektif ile değerlendirilmesi de mümkündür.

3. Muhafazakâr Gelenek

Muhafazakârlık, düşünsel bir tutum olduğu kadar, aynı zamanda siyasal bir doktrindir. Genelleyici bir dünya görüşü, toplumu kavramsallaştırma ve toplumsal gelişmelere tepki verme bu doktrinin temel argümanlarıdır. Muhafazakâr gelenek, bütün siyasal ve ekonomik teorilerin azalan marjinal fayda yasasına tabi olduğunu savunmaktadır. Yani, var olan yapıyı dönüştürdüğü ölçüde, devletin düzenleyiciliği kadar, piyasa mekanizmasının serbestliği de olumsuz karşılanmaktadır (Erdoğan, 2004, s. 5-6). Bu durum, muhafazakârları hem liberallerden hem de sosyalistlerden ayırmaktadır.

Toplumsal refah bağlamında muhafazakâr yaklaşımın önermesi; aile, cemaat, sınıf, din ve özel mülkiyet üzerine kurgulanmıştır. Bireyci değil, toplumcu bir doktrini savunan muhafazakâr düşünce, liberalizmin teorik açıdan çıkış noktası olan bireysellik ilkesine karşı çıkmaktadır. Aile ve toplum her zaman bireyden daha önce gelmektedir. Özel mülkiyet açısından temelde liberal düşünceyle benzer bir yaklaşıma sahip olan muhafazakâr gelenek; diğer taraftan, bu hakkı bireysel mülkiyet açısından değil, sosyal dengeye yaptığı katkı doğrultusunda değerlendirmektedir. Yani mülkiyet hakkı toplumun ihtiyaçları çerçevesinde sınırlandırılmıştır (Aktan, 2007, s. 52).

Liberallerin, özgürlüklerin düşmanı olarak gördükleri merkezi otoriteye dair farklı bir anlayış ortaya koyan muhafazakârlar, devlete ve kanunlara güçlü bir bağlılık olmadan istikrarın mümkün olmayacağını ileri sürmektedirler. Ancak, yukarıda da değinildiği üzere, devletin var olanı radikal bir biçimde değiştirmesi de olumsuz karşılanmaktadır. Zira devlet, muhafazakâr düşünce açısından meşruiyetin yegâne kaynağı değildir. Bunun yanı sıra geleneklerin ve içtihadın da meşruiyet açısından önemli bir yeri bulunmaktadır. Din de muhafazakâr gelenek açısından hem meşruiyetin kaynağı olarak hem de toplumsal refah açısından üzerinde hassasiyetle durulan bir kurumdur. Meşruiyet noktasında, dinin devlet tarafından korunması gerektiği savunulurken, bunun laiklik ilkesinden ayrılmadan, yani din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılarak yapılması gerektiği ifade edilmektedir (Aktan, 2007, s. 53). Refah bağlamında ise toplumcu bir doktrini savunan muhafazakâr gelenek, din kurumunun bir araya getirici yönünü vurgulamaktadır.

Sosyal politika alanı genel manada dinamik bir yapıya sahipken, muhafazakârlığın geleneğe öykünen ve dinamizme karşı karamsar yaklaşan tutumu, muhafazakâr geleneğin sosyal politikaya uygulanabilirliği açısından temel bir problem teşkil etmektedir. Muhafazakârlık, ekonomi-politik açıdan herhangi bir sistematik yöntem

ve yaklaşım ortaya koymamış olsa da ana akım ekonomik yaklaşımları etkileme gücüne sahiptir. Bir önceki başlık altında incelenen liberalizm başta olmak üzere muhafazakârlığın, radikal dönüşümleri ve eşitsizlikleri beraberinde getirebilecek uygulamalara karşı bir “vicdan” mekanizması olabileceği öngörülmektedir. Liberal toplumlarda dezavantajlı konumda olan vatandaşlara yönelik muhafazakâr talepler, toplumsal düzlemde devlet eliyle ya da devlet dışı (sivil toplum gibi) ayrı bir dayanışma mekanizması ile mevcut eşitsizliklerin insan hayatına mal olmayacak düzeyde “yumuşatılmasına” olanak tanımaktadır. Dolayısıyla, muhafazakârlık da sosyal politika gibi mevcut ekonomik sistemin tadil edilmesi adına, onarıcı bir denetim yaklaşımı ile karşımıza çıkmaktadır.

4. Sosyal Demokrasi

Sosyal demokrasi, 20'nci yüzyılın ortalarından itibaren sosyal politika alanını etkileyen doktrinlerden bir tanesi haline gelmiştir. Sosyal demokrasi kavramı -tarihsel olarak- Marksist geleneğin benimsediği ekonomik ve toplumsal anlayışın ortaya koyduğu değişim çabasının bir sonucudur. Batı Avrupa'nın, 1945 sonrasında kapitalizmi tamamen yok etmek yerine, onu insanileştirmeye yönelmesi, bu değişim çabasının bir göstergesidir. Sosyal demokrasinin en temel özelliklerinden bir tanesi, pragmatik bakış açısıdır. İdealist hedefler yerine, gerçekleşme olasılığı yüksek hedefler tercih edilmektedir (Wright ve Gamble, 1999, s. 20-25). Dolayısıyla, sınırları keskin hatlarla çizilmiş bir kavramdan ziyade hem -kusurlu olduğunu kabul eden- piyasacıları hem de sosyal adaleti savunan devletçileri kapsayan bir anlayıştır.

Sosyal demokrasi, özellikle 20'nci yüzyılın ikinci yarısında, belirli ekonomik ve sosyal politika başlıklarıyla ilişkilendirilmiştir. Tam istihdam ve ekonomik büyümeyi hedefleyen Keynesyen müdahaleci anlayış, devletin refahı yeniden dağıtması bağlamında, sosyal demokrasi ile ilişkilendirilmiştir. Bu kapsamda İsveç gibi Kuzey Avrupa ülkeleri, sosyal demokrasinin simgesi haline gelmişlerdir (Alcock vd., 2011, s. 109). Liberal politikalara dayanan serbest piyasa rejiminin ortaya çıkardığı Büyük Buhran, Kuzey Amerika ve Avrupa'yı yıkıcı bir işsizlik problemiyle karşı karşıya bırakmıştır. Yaklaşık 50 milyon insanın işsiz kalması ve dünyadaki toplam ticaret hacminin yüzde 65 daralması, devletin ekonomiye müdahalesini yeniden gündeme getirmiştir (Erdem ve Dumrul, 2014, s. 53).

Liberalizmin ekonomiden dışladığı kamu, ortaya çıkan durum karşısında, yeniden sorumluluk üstlenmek zorunda kalmıştır. Para ve maliye politikaları aracılığıyla ekonomiye müdahalesi gündeme gelen devletin, İngiliz iktisatçı Keynes'in ileri sürdüğü argümanlarla elini güçlendirerek, ortaya çıkan yıkımdan sorumlu tutulan liberal anlayışın karşısına dikilmesi kaçınılmaz hale gelmiştir. Kamunun üstlenmiş olduğu yeni sorumluluklar, refahın yeniden dağıtılması gibi devlete dolaylı bir yetki tanımıştır. Bu da Keynesyen anlayışın, sosyal demokrasi ile doğrudan ilişkilendirilmesini sağlamıştır.

Sosyal demokrasinin barındırdığı esneklik, refah düzenlemeleri açısından da çeşitliliği beraberinde getirmektedir. Toplumsal adaletsizlikler ile mücadele ve eşitlik arayışı kapsamında; kamu, özel sektör ve sivil toplum hizmet sunum kanalları olarak öne çıkmaktadır. Sosyal demokrat bir refah devletinin temel özelliği; ilkelerden, araçlardan veya yönetim biçiminden ziyade, doğrudan toplumsal gelişimi hedeflemesidir. Bu yaklaşım; farklı tarihsel geçmişlere, geleneklere ve örgütlenme biçimlerine sahip birçok devletin, sosyal demokrat refah devleti olarak sınıflandırılabilmesinin önünü açmaktadır.

Esping-Anderson, sosyal demokrat refah rejimlerini, liberal ve muhafazakâr rejimlerden ayıran temel özelliğin, meta dışsallaştırılmış kapsamlı refah hizmetleri olduğunu ileri sürmektedir. Bahse konu hizmetler vatandaşlık temeline dayanan, evrensel nitelikli uygulamalardır. Refah rejimleri bağlamında üçlü bir ayrımı öngören Esping-Anderson, bu rejimleri sahip oldukları ortak özellikler üzerinden kategorize etmektedir. Bunlar; serbest piyasanın ortaya çıkardığı risklere karşı bariyer oluşturmayı hedefleyen liberal refah rejimleri, muhafazakâr özellikte olan korporatist Kıta Avrupası refah rejimi ve Kuzey Avrupa ülkelerinde benimsenmiş olan sosyal demokrat refah rejimidir. Sosyal demokrat refah rejimi, eğitim, sağlık ve çalışma hakkı gibi temel insan haklarını serbest piyasanın etkilerinden korumayı hedeflemektedir (Yıldırım ve Şahin, 2019, s. 2529).

Sosyal demokrat refah rejimi kapsamında akla gelen ilk örneklerden bir tanesi olan İsveç, daha eşitlikçi bir toplum meydana getirmek için sınıf temelli bir sosyal politika anlayışını reddetmektedir. Böylece; sınıf farklılıklarının ortadan kalktığı, endüstriyel demokrasinin ve evrensel sosyal politika uygulamalarının benimsendiği bir anlayışı hedeflemektedir. Kapitalizmin sömürücü yapısını eleştiren İsveç, bu durumu değiştirme hedefi doğrultusunda, piyasa ekonomisini devletleştirmeden, kapitalizm üzerinde toplumsal bir kontrol sağlamıştır. Bu kapsamda; tam istihdam, genel refah hizmetlerinin devlet tarafından sunumu, dayanışmacı ücret politikası, aktif işgücü piyasası programları ve toplumsal cinsiyet eşitliği İsveç'in benimsediği anlayışın temel argümanları haline gelmiştir (Alcock vd., 2011, s. 113).

İngiltere'nin öncülüğünde ortaya çıkan modern sosyal demokrat refah devleti, temel bazı noktalarda geleneksel anlayıştan farklılaşmaktadır. Modern anlayış, yardımlara bağımlılığın önüne geçmek için aktif refah sistemini öngörmektedir. Bu şekilde, yardım alan bireylerin istihdamı teşvik edilmektedir. Kamu tarafından sunulan hizmetlerin bir bölümünün sivil toplum ve özel sektör tarafından sunulması da modern sosyal demokrat refah devletinin bir özelliğidir. Ayrıca; bireylerin ihtiyaç ve tercihlerine göre sunulan refah hizmetlerinin çeşitlendirilmesi, kaynakların yeniden dağıtımından ziyade, fırsatların herkes için eşit şekilde sunulması, bireylerin kendi refahları için daha fazla sorumluluk almaları ve devletin desteğini koşulsuz bir hak olarak görmemeleri ve hizmet standartlarının maliyet etkin olacak şekilde

tasarlanmaları da modern sosyal demokrat refah devletini, geleneksel sosyal demokratlardan ayıran noktalardır (Alcock vd., 2011, s. 114-115).

Modern sosyal demokrasi kapsamında ortaya çıkan sosyal politika anlayışında, geleneksel sosyal demokrasinin üç temel özelliği terk edilmektedir. Bunlardan ilki, devlet dışı hizmet sunum organlarının ortaya çıkması ve kendi refahını artırma noktasında vatandaşların sağduyu sahibi olmalarının beklenmesidir. İkincisi; giderek büyüyen gelir adaletsizliğiyle mücadele etmek yerine, fırsatların önündeki engellerin kaldırılmasına dair yapılan vurgu ile piyasa mekanizması kapsamında işleyen dağıtım sistemine müdahale edilmemesidir. Terk edilen üçüncü temel özellik ise iyi vatandaşlık anlayışının, bireyin istihdamı ile ilişkilendirilmesidir. Sosyal demokrasinin geleceği, terk edilen bahse konu ilkeler doğrultusunda, sorgulanır hale gelmiştir. Gelinek noktada, geleneksel sosyal demokrasi anlayışının önemli oranda erozyona uğradığı görülmektedir.

5. Sosyalizm

Sosyalizm, kapitalist ekonominin ve onun toplumsal sonuçlarının bir eleştirisi olarak ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda, liberalizm bireysel özgürlüğü savunurken, sosyalizm toplumsal eşitliği savunmaktadır. Bu düşüncenin temel ilkelerini Karl Marx ortaya koymuştur. Marx, toplumsal hayatı sürdürmek için gerekli olan üretim araçlarının, toplumsal yapı üzerinde doğrudan etkili olduğunu ileri sürmekte ve insanlık tarihinin ezilen ve ezen taraflar arasındaki mücadeleden ibaret olduğunu ifade etmektedir. Kapitalizm bağlamında bu mücadelenin tarafları ise işçi sınıfı ile sermaye sınıfıdır. Ancak, Marx'a göre kapitalizmin sonu, içinde barındırdığı sistem dolayısıyla gerçekleşecektir. İşçi sınıfı zamanla egemen sınıf olan sermayenin kurduğu devlet aygıtının kontrolünü ele alacaktır (Can, 2005, s. 7-8). Marx, işçi sınıfının denetleyeceği ve insanların ihtiyaçlarını tatmin edebilecek sınıfsız bir toplum kurgulamış, ancak bu dönüşüm için herhangi bir plan öngörmemiştir.

Sosyalist perspektif bağlamında, refah devletinin gelişim süreci değerlendirilecek olursa, burada sosyalist bir dönüşümün gerçekleşmediği, aksine refah devletinin kapitalist bir kurum olmaya devam ettiği görüşü öne çıkmaktadır (Polese, vd., 2015, s. 3). Bu görüşü savunanların argümanı, kapitalist ekonomik sisteme sahip olan ülkelerdeki refah devletinin sonunda mutlaka işçi sınıfına değil, sermayenin çıkarlarına hizmet ettiğiidir. Ülke yönetimindeki kilit noktalarda ayrıcalıklı insanların söz sahibi olduğu vurgulanmaktadır. Bu doğrultuda refah devletinin, sermayenin ekonomik önceliklerine göre tasarlandığı ifade edilmektedir. Refah devletinin araçsallaştırıldığına dair yapılan bu eleştiri, devletin eğitim ve sağlık politikalarının, sanayiye eğitilmiş ve sağlıklı işgücü temin etmek üzere kurgulandığı düşüncesini beraberinde getirmektedir. Ayrıca, sosyal hizmet uygulamaları sayesinde zayıf ve güçsüz olan bireylerin maliyetinin sermayenin üzerinden alındığı ve sosyal güvenlik

politikalarıyla da işsiz olan bireylerin kontrol altında tutulduğu savunulmaktadır (Offe, 1982, s. 8-10).

Refah devleti toplumun dezavantajlı kesimleri için fayda üretse de bir çeşit kontrol aracı olarak da kullanılmaktadır. Toplumsal tüketim artmış ve hayat standardı yükselmiştir, ancak bu gelişmelerden en çok sermaye sınıfı faydalanmıştır. Refah devleti, emeğin hem niteliğini hem de niceliğini artırmış, verimliliğine katkı sağlamıştır. Her şeye rağmen, kapitalist ekonomik sistemin olumsuz sonuçlarını minimize etmeyi de başarmıştır. Diğer taraftan, kapitalizmin ortaya çıkardığı siyasi ve ekonomik istikrarsızlıkları düzeltme noktasında aynı başarıyı gösterememiştir. 20'nci yüzyılın sonlarına doğru kapitalizmin, refah devleti olmadan ayakta kalamayacağı, ancak bunun maliyetine katlanma noktasında isteksiz olduğu ortaya çıkmıştır. Zira pek çok ülke, refah devleti uygulamalarından bazılarını son vermiş ve buradan kaynaklanan maliyetleri; kamudan özel sektöre, devletten bireye ya da sermayeden emeğe kaydırma çabası içine girmiştir (Gümüş, 2018, s. 36-37).

Sosyal politika kapsamında refah devletinin ortaya çıkışı, genellikle sınıf mücadelesine dayandırılmaktadır. 19'uncu yüzyıldan itibaren büyüyen işçi hareketleri, refah hizmetlerinin gelişimini doğrudan etkilemiştir. Sosyalizm, bireysellikten ziyade kolektivizmi öne çıkardığı için işçi hareketlerinin büyümesinde etkili olmuştur. Hatta bazılarının göre bu durum, kapitalizmin devrilmesine kadar giden yolun başlangıcı niteliğindedir. Ancak, söz konusu durumun farkında olan kapitalistler bir taraftan işçi sınıfının tepkisini yumuşatmak için kısmi tavizler verirken diğer taraftan da serbest piyasa sisteminin çöküşüne mâni olacak önlemleri kurgulamışlardır (Ateş, 2015, s. 45-47). Dolayısıyla, refah devletinin oluşumunda hem devlet hem de piyasa etkin bir rol oynamıştır. Bu noktada, kapitalizmin yıkılması değil, devletin müdahalesi ile piyasanın düzeltilmesi ön plana çıkmaktadır.

Sosyalist düşüncenin ortaya koyduğu bir diğer perspektif ise sistemin kökten değişmesi şeklindedir. Bu doğrultuda, işçi sınıfının çıkarlarını korumak için kapitalizmin yıkılması ve yönetimin kontrol altına alınması hedeflenmektedir. 20'nci yüzyıl boyunca çeşitli sosyalist devrim örnekleri ortaya çıkmıştır ki 1917 yılında Rusya'da ve 1949 yılında Çin'de gerçekleşen devrimler bunun başlıca örnekleridir. Marx, gerçek bir sosyalist devrim sonucunda sınıfsız bir toplum oluşabilmesi için devletin ortadan kalkması gerektiğini savunmaktadır. Ancak, bahse konu örneklerde devlet aygıtı varlığını sürdürmüştür. Hatta merkezileşerek, varlığını daha da güçlendirmiştir (Arnsion, 2003, s. 321-323). Söz konusu örneklerin ortaya çıktığı ülkeler sanayileşmiş ülkeler olmadıkları için devrim işçi sınıfı tarafından değil, iktidar muhalifleri tarafından gerçekleştirilmiştir. Hedeflenen; kontrolsüz piyasanın dizginlenmesinden çok, akılcı bir planlamayla refahın yükseltilmesidir. Bu noktada; sosyalizmin fiili örneklerinin dahi, sistemin kökten değişmesi gerektiği şeklindeki perspektifi yansıtmadığı görülmektedir.

6. Üçüncü Yol Yaklaşımı

Giddens (1999) tarafından kavramsallaştırılan üçüncü yol yaklaşımı, yukarıda incelenen ideolojilerden çok daha kısa bir geçmişe sahiptir. 20'nci yüzyılın sonu ve 21'inci yüzyılın başında ABD'de ve İngiltere'de yönetime gelen Clinton ve Blair hükümetleri üçüncü yolun öne çıkan uygulayıcıları olmuşlardır. Bu yaklaşım, liberalizmden ve geleneksel sosyal demokrasiden farklı şekilde, sosyal demokrasinin modernleşmiş hali olarak değerlendirilmektedir. Diğer taraftan, bazı eleştirmenlere göre ise üçüncü yol, liberalizmin sadece kısmi olarak farklılaşmış bir biçimidir. Giddens ise üçüncü yolu, ABD ve kıta Avrupası'nın en iyi yönlerinin birleşimi olarak ifade etmektedir (Günaydın, 2001, s. 3-4).

Üçüncü yol kavramının net bir şekilde ortaya konulamayan kapsamı, bu yaklaşımın incelenmesini güçlendirmektedir. Sosyal içerme, sivil toplum, gelirin değil fırsatların yeniden dağıtımı veya aktif istihdam gibi faktörler üçüncü yol yaklaşımının, modern sosyal demokrasi ile aynı yere oturtulmasına sebep olmaktadır. Dolayısıyla bu yaklaşımın, kendinden önceki ideolojilere dayanan bir çeşit uzlaştırma retorığı olduğunu söylemek de mümkündür. Zira liberalizm girişimcilik kavramını öne çıkartırken, modern sosyal demokrasi adalet ve hakkaniyet kavramlarını öne çıkarmaktadır. Üçüncü yol ise bunların hepsini içermekte ve bu kavramların birbirleriyle çelişmediğini savunmaktadır. Bu yaklaşımın temel değerlerini belirlemeye çalışan yorumcular; topluluk, fırsat, sorumluluk, hesap verebilirlik ve içerme kavramlarını öne çıkarmaktadırlar (Acar, 2017, s. 255). Ancak, bu değerlerin daha açık şekilde tanımlanması ve amaçlarla ilişkilendirilmesi gerektiği yönünde çeşitli eleştiriler de bulunmaktadır.

Üçüncü yol yaklaşımı her yeni dönemin, yeni bazı politikalar gerektirdiğini savunmaktadır. Bu doğrultuda, refah devleti anlayışının ve sosyal politikaların da yenilenmesi gerekmektedir. Ancak, söz konusu yenilikler modası geçmiş ideolojilere dayanmamalıdır. Politikaların, ortaya çıkan yeni bulgulara dayanması gerektiği vurgulanmaktadır. Dolayısıyla iyi uygulamalar; araştırmalar ve deneyimler yaparak tespit edilmelidir. Bu noktada ortaya çıkan pragmatik yaklaşım, oldukça esnek bir politika anlayışını beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda şekillenen refah devleti, sonuçlardan çok nedenlere odaklanacaktır. Yani, yoksullara yardım etmek yerine, eğitim ve sağlık politikaları aracılığıyla, bireylerin sahip oldukları fırsatları geliştirerek, yoksulluğu önlemeye çalışacaktır. Sosyal politikalar kapsamında ise ekonomik verimlilik ve sosyal adalet birbirinin tamamlayıcısı olarak değerlendirilecektir. Gelirin yeniden dağıtılması yerine, fırsatların yeniden dağıtılması ön plana çıkarılacaktır. Ayrıca refahın, balık vermekle değil, balık tutmayı öğretmekle sağlanabileceği vurgulanacaktır.

Üçüncü yol açısından haklar ve ödevler arasında sıkı bir bağ bulunmaktadır. Yükümlülüklerini yerine getiren bireyler hak sahibidirler. Bu noktada yükümlülükten kasıt

ise çalışmaktır. Böylece; bölüşüm ve yeniden dağıtım mekanizması, önceden planlanmış statik bir yapıdan, süreç odaklı dinamik bir yapıya bürünmektedir. Refah uygulamaları bireylerin durumlarına göre farklılaşarak, belirli sürelerle sınırlandırılmaktadır. İnsanların ücretli bir işe girmelerini teşvik eden aktif işgücü politikaları, koşullu refah sistemini, sosyal politikaların merkezine oturtmaktadır. Temel amaç; çalışabilir olan bireylerin istihdamı, çalışmayacak durumda olanlar için ise güvence sağlanmasıdır. Yani tam istihdam hedeflenmektedir. Ancak bu hedef, talep temelli Keynesyen bakış açısı ile değil, istihdam edilme potansiyelini artıran arz yönlü işgücü politikaları ile gerçekleştirilmek istenmektedir (Demircan, 2010, s. 209-211).

7. Feminist Yaklaşım

Feminist yaklaşımın sosyal politikanın kapsamına girişi 1970'lerde olmuştur. Bahse konu dönemde öne çıkan söylem; sosyal refah politikalarının, ev hayatının devlet tarafından dizayn edilmesinden öteye gidemediği ve savaş sonrasındaki ataerkil bakış açısının devam ettiğidir (Rose, 1981, s. 486). Feministler, kadınların refah devletinin ücretli işçisi haline geldiklerini, ancak geleneksel görevlerini yerine getirmeye de devam ettiklerini savunmaktadır. Ayrıca, çalışılan işlerin de düşük statülü ve ücretli olduğunu ileri sürmektedir. Sosyal güvenlik sistemlerinin dahi toplumsal cinsiyet rollerine dayandığı vurgulanmaktadır (Wilson, 2002, s. 59-64). 20'nci yüzyılın sonlarına doğru feminist yaklaşımın sosyal politikaya dair analizi, geleneksel aile yapısının kadınları baskı altına aldığı ve refah devletinin de bunu desteklediği şeklindedir.

Feminist analiz kadınların refah sistemindeki rolünü ön plana çıkartarak, sosyal politikalar açısından toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin önemine vurgu yapmaktadır. Yakın dönem feminist sosyal politika analizleri toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sürekliliğini gündeme getirerek, fırsatlara ve gelire ulaşım noktasında ayrımcılığın devam ettiğini ileri sürmektedir. Aile ve iş hayatında kadının yerini tartışan feministler, buna dair teoriler ortaya koyan sosyoloji ve iktisat literatürüne karşı çıkmaktadır (Atasü Topçuoğlu, 2016, s. 45).

İşlevselci sosyologlar ve neo-klasik iktisatçılar, kadının çocuk arzusunu göz önünde bulundurarak, erkeğin temel kazanç sahibi, kadının ise temel bakım sorumlusu olması halinde, ailenin faydasını maksimize edebileceklerini savunmaktadır (Lewis, 2002, s. 345-349). Bu düşüncüyü eleştiren feministler, geleneksel aile kurumunu reddetmektedir. Aile ekonomisi açısından ise erkeğin kazancının aile üyeleri arasında eşit bir şekilde paylaşılmadığını savunmaktadır. Dolayısıyla, geleneksel aile modelinin etkinliği sorgulanmaktadır. Diğer taraftan, çocuklara kimin bakacağı da sosyal politikaya yönelik feminist analizin temel sorularından bir tanesidir. Feministlere göre kadınlar çocuk sahibi olmayı seçebilirler, ancak geleneksel yaklaşım çocukların kadın tarafından yetiştirilmesini dayatmaktadır (Kalfa, 2010, s. 194). Bu durum, özellikle çocukları baz alarak sunulan hizmetlerin kadına yönelik

mi, yoksa kolektif olarak eşlere yönelik mi olması gerektiği sorusunu gündeme getirmektedir. Aynı bakış açısı -doğal olarak- sorumluluk üstlenme bağlamında da geçerlidir.

Kadınlar sosyal politika literatüründe genellikle refah hizmetlerinin yararlanıcısı olarak yer almaktadır. Feminist yaklaşım ise kadınları hem yararlanıcı hem de refah sunucusu olarak görmektedir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra işgücü piyasasına dâhil olan kadınlar kahir ekseriyetle sağlık ve eğitim gibi refah devleti hizmeti sunan alanlarda istihdam edilmişlerdir. Ayrıca, aile içerisinde üstlenilen bakım sorumluluğu da kadınları refah hizmetlerinin sunucusu haline getirmektedir. Ücretsiz bakım hizmeti sunan kadınların sisteme olan katkısını göz ardı eden analizler, kadınların sistemden sadece faydalandıklarını ve herhangi bir katkı sunmadıklarını ileri sürmektedir (Atasü Topçuoğlu, 2016, s. 48-49). Refah devletinin oluşumunda kadınlar, üstlendikleri rol bakımından, geri planda kalmaktadır. Erkeğin para kazanan olarak kabul edildiği paternalist anlayış, bu durumu ortaya çıkaran en önemli faktörlerden bir tanesidir. Refah uygulamaları kapsamında sunulan sosyal koruma hakkı, kadınları istihdamdan dışlayarak, emeğin cinsiyete dayalı iş bölümünü kuvvetlendirmektedir.

Sermaye ve emek arasında varılan uzlaşma, modern refah devletinin temel dayanak noktasını teşkil etmektedir. Diğer taraftan, kadın ve erkek arasında bu bağlamda bir uzlaşma olmadığı, daha ziyade cinsiyetçi bir bakış açısının olduğu anlaşılmaktadır. Erkeğin ekmek kazandığı geleneksel aile modeli kapsamında, kadın kocasının kazancına bağımlıdır. Ancak; zamanla artan boşanma oranları, evlilik oranlarının düşmesi, kadınların reis oldukları tek ebeveynli hanelerin çoğalması ve artan kazançları doğrultusunda kadınların haneye sağladıkları katkının değişmesi, geleneksel aile modeli doğrultusunda kurgulanan refah yaklaşımını geçersiz kılmaktadır (Gül Sallan, 2009, s. 55-59). Kadınların daha fazla kazanç elde etmesi, erkeklerin bakım işlerine ortak olmalarını beraberinde getirmeli mi yoksa bu sorumluluk devlet, sivil toplum ya da göçmen işçiler tarafından mı üstlenilmelidir? Bunun gibi refah devletinin temel dayanak noktalarını tartışmaya açan sorular, hizmet sunum biçimi ve hizmetlerin finansman şekli gibi sosyal politikanın oluşum sürecine etki eden argümanlarda değişikliğe gidilmesi ihtiyacını beraberinde getirmektedir.

8. Çevreci Perspektif

Mevcut ekonomik ve sosyal düzenin sebep olduğu tahribat, çevreyle ilgili tartışmaları marjinal grupların gündeminden, gelişmiş ülkelerinin gündemine taşımıştır. Bu doğrultuda ortaya çıkan çevresel perspektif, her alandaki büyümenin doğal ve sosyal sınırları olması gerektiğini savunmaktadır. Dünya üzerinde insan faaliyetlerinin yükünü azaltmayı hedefleyen çevreci perspektif, bu bağlamda sosyal politikayla da doğrudan bir ilişki içine girmektedir. Yeşil argümanlar üzerinden yapılan tartışmaların, sosyal politika açısından dikkat edilmesi gereken en hassas noktası, yoksul kesimlerin refahının

bahse konu argümanlardan olumsuz etkilenmemesidir.

Çevresel perspektif; sosyalizm, feminizm veya muhafazakâr anlayış gibi diğer ideolojilerden bağımsız bir ideoloji olmayıp, daha ziyade bu düşünce geleneklerinin çevresel sorunlara yönelik argümanları üzerinden şekillenmektedir. Bu kapsamda, eko-sosyalizm olarak kavramsallaştırılan yaklaşım, ekonomik hayatın kapitalist anlayış doğrultusunda düzenlenmesini, mevcut durumdaki çevresel sorunların temel sebebi olarak görmektedir. Kapitalist iktisadi sistemin öngördüğü kâr güdüsü, doğal kaynakları yağmalamayı beraberinde getirmektedir. Eko-sosyalistler, büyük ölçekli üretimden vazgeçilmesini ve üretimin, kirliliği ve israfı engelleyecek şekilde yeniden planlanması gerektiğini savunmaktadırlar (Engert vd., 2011, s. 8). Ancak, hali hazırda küresel bir sisteme dönüşmüş olan kapitalist anlayışın, böyle bir dönüşüme izin verip vermeyeceği önemli bir tartışma konusudur.

Kadının sömürüldüğü argümanını, doğanın sömürülmesi ile ilişkilendiren eko-feminizm ise mevcut çevre sorunlarının pek çoğunu; şefkat, ilgi ve anaçlık gibi kadın değerlerinin; hırs ve kontrol gibi erkek değerlerinin gerisinde kalmasına bağlamaktadır. Yani, doğadaki tahribatın en önemli sebeplerinden birisi erkek egemen toplum yapısıdır. Eko-feministlere göre erkeklerin daha şefkatli ve anaç olmaları gerekmektedir. Bu durumun pratikteki karşılığı, erkeklerin ücretsiz bakım hizmetlerinde daha fazla sorumluluk üstlenmeleri ve ev içi işlerin paylaşılmasıdır. Eko-feministlere göre çevrenin tahribatından sorumlu olan insan merkezlik değil, erkek merkezliktir. Kadınların bu hususta herhangi bir rolü yoktur (Yıldırım, 2017, s. 297-298). Bu argüman, ekolojik krizlerin insan kaynaklı olduğu gerçeğini ikinci plana atmaktadır.

Doğanın muhafaza edilmesine dair kaygı, muhafazakârlığın temel ilkeleri ile kayda değer manada örtüşmektedir. Dobson (2016, s. 264) doğal kaynakların sınırlılığı göz önünde bulundurulduğunda, insanların ekonomik büyüme arzularını eksiksiz olarak tatmin etmelerinin mümkün olmadığını ifade etmiştir. Bu noktada çevreci perspektif, liberal düşünceden ziyade, muhafazakâr düşünceye daha yakın durmaktadır (Türk, 2018, s. 247). Liberal sistem, içinde barındırdığı kâr maksimizasyonu güdüsü ile çevreye zarar verecek boyutta enerjinin açığa çıkmasına sebep olmaktadır. Diğer taraftan, ekonomik ve siyasi gücün kullanımına sınırlar getiren ve kısıtlar koyan geleneksel muhafazakârlık, çevreci perspektifle bu noktada kesişmektedir.

Çevreci perspektifin savunucuları olan yeşiller, tamamı aynı görüşte olmamakla birlikte, refah devletine karşıdır. Karşı oldukları şey ise sunulan hizmetler değil, bunların devlet tarafından sunulmasıdır. Refah devletinin sahip olduğu bürokratik güç ve bu gücün insanları kontrol edebilme kapasitesi, yeşillerin karşı oldukları temel husustur. Bunun yerine, âdemi merkezîyetçi bir bakış açısıyla kurgulanacak olan refah sistemi, karşılıklı yerel dayanışmayı sağlayacağı için merkezi bir otorite tarafından sunulacak refah hizmetlerine olan ihtiyacı minimize edecektir. Ye-

şiller, yerel toplulukların oluşturacağı gönüllü hizmet sunucularını öne çıkarmaktadırlar (Koşal Akpınarlı, 2010, s. 59-60). Bu anlayışın eksik yanı ise sosyal adalet ve gelir eşitsizliği problemlerini görmezden gelmesidir. Merkezi bir otoritenin kontrol ettiği refah sisteminin baskıcı olma ihtimali olsa da sahip olduğu imkânlar doğrultusunda, yerel bir hizmet sunucusuna göre çok daha fazla uygulamayı, çok daha fazla insan için erişilebilir kılma kapasitesine sahiptir.

Yeşillerin ortaya koydukları sosyal politika anlayışı ise temelde “garanti edilmiş yaşanabilir gelir” kavramına dayanmaktadır. Ücretli çalışmaya atfedilen değer hem toplum hem de birey açısından olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Çeşitli sosyal sorunları beraberinde getiren bu durumu çözebilmek için herkese sunulacak olan vatandaşlık geliri, çevreci perspektifin sosyal politika alanına dair temel argümanıdır. Hedef, garanti edilmiş yaşanabilir gelir uygulamasının; bütün sosyal yardımların, vergi muafiyetlerinin ve prim desteklerinin yerini almasıdır (Koch, 2018, s. 43-45). Bu bağlamda yeşillere yöneltebilecek en büyük eleştiri, vergi mükelleflerinin üzerinde oluşacak baskıdır. Zira böyle bir uygulama için gerekli olan kaynak ihtiyacı, mükelleflerin yeni vergilerle karşı karşıya kalmalarına sebep olacaktır. Temel gelir uygulamasının, çevreci perspektifin savunduğu “devlet refah sunucusu olmasın” argümanı ile çelişmesi de bir diğer eleştiri noktası olarak öne çıkmaktadır. Hali hazırda var olan ekonomik ve sosyal sistemler çerçevesinde, bütün vatandaşları kapsamına alan ve süreklilik arz eden bir yardım programının, yerel sunucularla yürütülmesi mümkün görünmemektedir.

9. Sonuç

Sosyal politikanın teorik arka planını besleyen; liberalizm, muhafazakârlık, sosyal demokrasi, sosyalizm, üçüncü yol, feminizm ve çevreci düşünce ortaya koydukları temel ilkeler doğrultusunda, sosyal politika kavramına ve içeriğine farklı bakış açıları kazandırmışlardır. Refah uygulamaları üzerinden sosyal politikaya dair bir söylem geliştiren liberalizm; devletin, refahın sunumunda etkili olmasına karşı çıkmaktadır. Bu anlayış temelde kamu tarafından finanse edilen kurumların gerekliliğini sorgulamaktadır. 1945-1975 yılları arasında altın çağını yaşayan refah devleti kapsamında ortaya çıkan sosyal koruma sistemlerinin varlığı -liberal anlayış doğrultusunda- gereksiz hale gelmiştir.

Bu argümanı besleyen iki temel faktör bulunmaktadır. Bunlardan birincisi; kaynakların devlet tarafından kullanılmasının verimsizliğe sebep olduğudur. İkinci faktör ise kamu tarafında sunulması planlanan kapsamlı refah uygulamaları için ayrılan kaynağın, bu amaca hizmet etmekten çok bürokrasinin hali hazırdaki gücünü korumaya hizmet ettiğidir. Ancak, özel kesimin verimli olmasına dair ön kabul, fiyat kartelleri gibi oluşumlar dolaşısıyla, sorgulanır hale gelmektedir. Bürokrasiye yönelik ileri sürülen eleştiriler ise özel sektörde faaliyet gösteren üst düzey yöneticiler için de geçerli bir ihtimaldir. Dola-

ısıyla devletin, verimsizliğin yegâne kaynağı olarak görülmesi tartışılmaya muhtaçtır.

Muhafazakâr geleneğin savunduğu var olanı koruma yaklaşımı ise sosyal politikanın dinamik yapısına ters düşmektedir. Diğer taraftan, özellikle serbest piyasanın sebep olduğu eşitsizlikler göz önünde bulundurulduğunda, bu duruma karşılık yükselen muhafazakâr talepler, onarıcı bir perspektifle, sosyal politikanın temel amacına hizmet etmektedir. Diğer ideolojilere göre sahip olduğu pragmatik bakış açısı doğrultusunda farklı bir yere oturan sosyal demokrasi, piyasayı ya da devleti savunmaktan ziyade, bunların ortaya koydukları argümanların tamamını kapsamakta ve söz konusu argümanların birbirleriyle çelişmediğini ileri sürmektedir. Bu kapsamda ortaya çıkan esneklik, refah uygulamaları açısından da çeşitliliği beraberinde getirmektedir. Kapitalizmin aşırılıklarını kontrol altına alma hedefi, muhafazakâr geleneği ve sosyal demokrasi anlayışını ortak bir noktada buluşturmaktadır.

Kapitalizmin, toplumsal sorunların en önemli kaynağı olduğunu ileri süren sosyalizm ise bu sistemin tamamen ortadan kaldırılması gerektiğini savunmaktadır. Liberal düşüncenin öne sürdüğü bireysel özgürlük fikrini reddeden ve toplumsal eşitlik anlayışını benimseyen sosyalizm, sosyal politikaya dair kolektif bir perspektif sunmaktadır. Ancak, sosyal politika bağlamında düşünüldüğünde, liberalizm ve sosyalizm gibi keskin ideolojiler uygulanabilir değildir. Bahse konu düşünce akımlarının, sosyal politikayı teorik açıdan şekillendiren temel perspektifler arasında olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Diğer taraftan, sosyal politika alanının gerçek hayata bakan tarafı göz önünde bulundurulduğunda, toplumsal sorunlara pragmatik bir şekilde yaklaşılması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Liberalizm ve sosyalizm gibi keskin hatlara sahip olmayan üçüncü yol yaklaşımı bu noktada ön plana çıkmaktadır. Üçüncü yol, sonuçlardan ziyade nedenlere odaklanmaktadır.

Kadınların sosyal politika alanıyla olan ilişkisi üzerinden bir perspektif ortaya koyan feminist yaklaşımın öne çıkan eleştirisi, geleneksel aile modeli üzerinden şekillenmektedir. Erkeğin ekmek kazanan, kadının ise bakım sorumlusu olarak görüldüğü anlayışı reddeden feminist ideoloji, modern dünyada kadının değişen rolüne vurgu yapmaktadır. Pek çok alanda dezavantajlı konumda bırakılan kadınlarla ilgili sosyal sorunların çözümüne dair yenilikçi bakış açısı, feminist yaklaşımla birlikte sosyal politika alanına dahil olmuştur. Diğer ideolojilerin çevreye yönelik argümanlarının bir araya gelmesiyle ortaya çıkmış olan çevreci perspektif, sosyal politika uygulamaları bağlamında âdemi merkezîliği ön plana çıkartmaktadır. Refah uygulamalarının devlet tarafından sunulmasına karşı çıkan anlayış, bu yönüyle liberalizme benzemektedir. Diğer taraftan, üretimin ve tüketimin doğal sınırları olması gerektiğini öne sürerek, günümüz küresel ekonomik sisteminin savunduğu serbest piyasaya karşı çıkmaktadır.

Sosyal politika alanını teorik açıdan şekillendiren ve refah devleti uygulamalarının arka planındaki kodları gösteren bu yaklaşımlar, ortaya koydukları farklı perspektiflerle, bu alana çeşitli bakış açıları kazandırmışlardır. Dinamik bir yapıya sahip olan sosyal politika, etkilendiği düşünce akımları sayesinde farklı toplumsal grupların, çeşitli sorunlarına dair çözüm önerileri getirebilme yetisi kazanmıştır. Bu çalışmada, sosyal politika alanının günümüzde sahip olduğu ilke ve değerleri ortaya çıkaran kaynaklar incelenmiştir. Bunu yaparken olabildiğince farklı bakış açısının bir arada verilmesiyle, yapılacak değerlendirmelerin zenginleşmesi hedeflenmiştir. Literatürde halihazırda var olan benzer çalışmaların sınırlı sayıda ideolojiyi bir arada ele alması, alana dair muhtemel yeni incelemelerin kısır bir döngü kapsamında sıkışık kalmasına sebep olmaktadır. Bu çalışma sayesinde, gelecekte yapılacak teorik tartışmalarda farklı karşılaştırmaların ve değerlendirmelerin ortaya çıkması umulmaktadır.

Kaynakça

- Acar, E. (2017). Neoliberalizm ve Sosyal Refah Devleti Ekseninde Üçüncü Yol Yaklaşımı. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(1), 248-263.
- Aktan, C. C. (2007). Muhafazakârlık ve Liberal Düşünce, *Köprü Dergisi*, (97), 51-57.
- Aktan, C. C. & Vural, İ. Y. (2002). Yoksullukla Mücadele ve Negatif Gelir Vergisi Önerisi. Yoksullukla Mücadele Stratejileri, *Hak-İş Konfederasyonu Yayınları*, 621-631.
- Alcock, P., May, M. ve Rowlingson, K. (2011). *Sosyal Politika Kuramları ve Uygulamaları*. Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Arnason, J. P. (2003). Entangled Communisms: Imperial Revolutions in Russia and China. *European Journal of Social Theory*, 6(3), 307-325.
- Atasü Topçuoğlu, R. (2016). Feminizmin Refah Devleti ve Sosyal Politika Alanına Eleştirisi ve Katkıları. *Amme İdaresi Dergisi*, 49(4), 37-63.
- Ateş, U. (2015). Sosyalist Düşüncenin Kaynakları: Büyük Britanya ve Fransa'da İşçi Hareketlerinin Başlangıcı ve Ütopya Düşüncesi (1800-1830). *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 70(1), 35-63.
- Can, Y. (2005). Toplumsal Yapı ve Değişme Kuramlarını Paradigma Temelli Bir Sınıflandırma Denemesi. *Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 29(1), 1-11.
- Çetin, Ü. (2012). Milton Friedman'ın İktisat Bilimine Katkıları. *Liberal Düşünce Dergisi*, 17(65), 29-56.
- Demircan, Ç. (2010). Üçüncü Yol ve Yolun Sonu. *Memleket, Siyaset ve Yönetim*, 5(12), 201-228.
- Dobson, A. (2016). *Environmental Politics: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- Engert, K., Balta, E. ve Doğan, A. E. (2011). Ekolojik Krize Yanıtlar. İstanbul, *Praxis*, (25), 5-10.
- Erdem, E., Dumrul, C. (2014). Keynesyen ve Neo-Klasik Yaklaşımlarda Finansal Sistem ve İktisadi Büyüme. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 33(2), 45-86.
- Erdoğan, M. (2004). Muhafazakârlık: Ana Temalar. *Liberal Düşünce Dergisi*, (34), 5-9.
- Giddens, A. (1999). *The Third Way: The Renewal of Social Democracy*.

- cy, Polity Press.
- Gül Sallan, S. (2009). Refah Devletin Dönüşümünde Kadın Haklarında Annelik Hakkından Çalışma ve Aile Sorumluluğuna Geçiş. *İnsan Hakları Yıllığı*, (27), 49-73.
- Gümü, İ. (2018). Tarihsel Perspektifte Refah Devleti: Doğuş, Yükseliş ve Yeniden Yapılanma Süreci. *Journal of Political Administrative and Local Studies*, 1(1), 33-66.
- Günaydın, G. (2001). İngiltere Sol'unda Yeni Yaklaşımlar. *Kamu Yönetimi Dünyası Dergisi*, 2(7-8), 3-5.
- Kalfa Ataay, C. (2016). Hayek ve Friedman'ın Devlet Anlayışı. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 4(1), 129-151.
- Kalfa, A. (2010). Refah Rejimi Bağlamında Çocuk Bakımı Hizmetleri. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 26(3), 191-220.
- Koch, M. (2018). Sustainable Welfare, Degrowth and Eco-Social Policies in Europe. *Social Policy in the European Union: State of Play 2018*, European Trade Union Institute (ETUI) & European Social Observatory (OSE).
- Koşal Akpınarlı, Ç. (2010). *European Social Policy and the Green Perspective* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Marmara Üniversitesi, Avrupa Birliği Enstitüsü, İstanbul.
- Lewis, J. (2002). Gender and Welfare State Change. *European Societies*, 4(4), 331-357.
- Minford, P. (1991). *The Supply Side Revolution In Britain*. UK: Edward Elgar Publishing.
- Offe, C. (1982). Some Contradictions of the Modern Welfare State. *Critical Social Policy*, 2(5), 7-16.
- Polese, A., Morris, J., Kovács, B. (2015). Introduction: The Failure and Future of the Welfare State in Post-Socialism. *Journal of Eurasian Studies*, 6(1), 1-5.
- Prideaux, S. J. (2010). The Welfare Politics of Charles Murray Are Alive and Well in the UK. *International Journal of Social Welfare*, 19(3), 293-302.
- Rose, H. (1981). Rereading Titmuss: The Sexual Division of Welfare. *Journal of Social Policy*, 10(4), 477-501.
- Sarıöz Gökten, Y. (2013). Piyasa: Adam Smith Versus Karl Polanyi. *Academic Review of Economics & Administrative Sciences*, 6(2), 127-137.
- Smith, A. (2005). *The Wealth of Nations*. University of Chicago Bookstore.
- Türk, S. M. (2018). Eko-Muhafazakarlığın Doğası. *Muhafazakar Düşünce Dergisi*, 14(53), 243-257.
- Wilson, E. (2002). *Women and the Welfare State*. UK: Tavistock Publications.
- Wright, T., Gamble, A. (1999). *The New Social Democracy*. UK: Wiley-Blackwell.
- Yıldırım, B., Şahin, F. (2019). Esping-Andersen'in Refah Devleti Sınıflandırması ve Makro Sosyal Hizmet Uygulamaları Temelinde Türkiye'nin Konumu. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 11(18), 2525-2554.
- Yıldırım, C. (2017). Ekoloji Düşüncesinde İnsan ve Toplum Anlayışı. *Journal of the Human & Social Science Researches*, 6(1), 289-308.